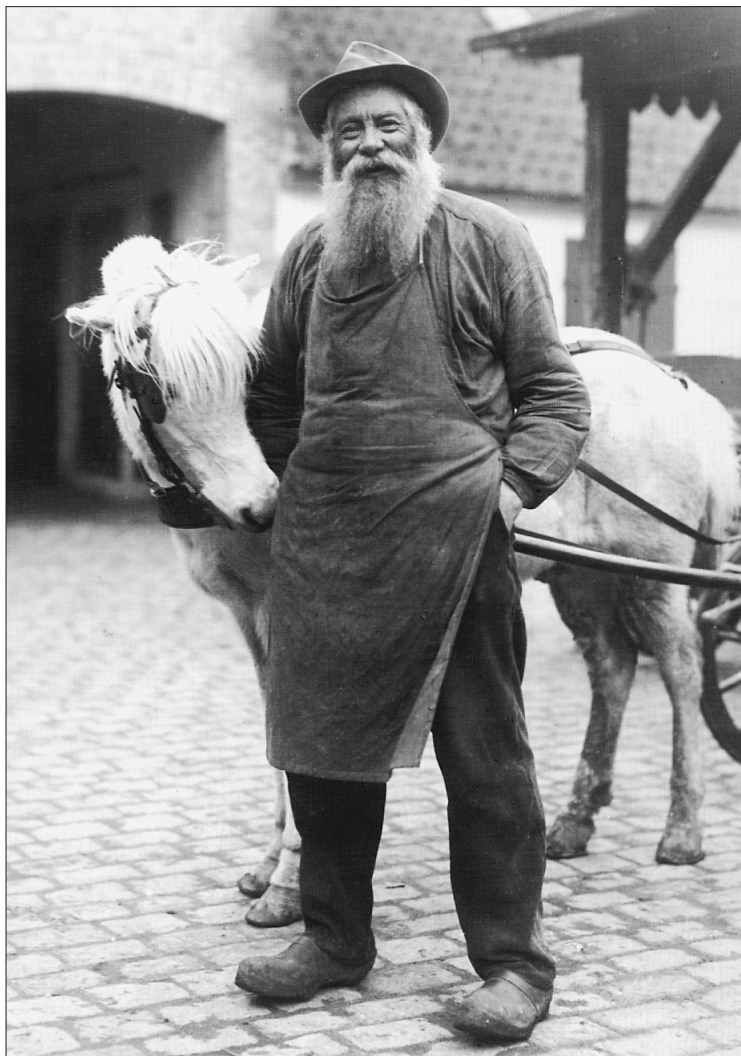

TENEN

Dansk Tekstilhistorisk Forening

10. årgang, nr. 4

Forår 2000

Peter Krogh — 1926, se side 4

Indhold:

Forklædernes århundrede	side 3
Tulipanen i Hedebosyningen	side 12
Hæftebånd	side 19
En lille hverdagshistorie	side 19
Referat af TENENs generalforsamling	side 20
Hørvævmuseet på Krengerup	side 21
Et museum for småbørnstøj?	side 23
Invitation til skovtur	side 24
Broderikonkurrence	side 24
Video, bøger og CD-rom	side 25
Arrangements- og udstillingskalender	side 28
Telefonliste for TENENs bestyrelse mv.	side 31

TENEN Dansk Tekstilhistorisk Forening

Formand: Susanne Nielsen, Sasserød 16, 5462 Morud, telefon 64 83 11 26
Næstformand: Annet Laursen Skjelsager, Dorthesvej 2, 3520 Farum, telefon 44 95 05 55
Kasserer: Anni Mejdahl, Nibsbjergvej 10, 7500 Holstebro, telefon 97 42 37 86
Giro nummer: 143-0130

Tidsskriftet TENEN

Redaktion: Hanne Frøsig Dalgaard, Bredebovej 33, 6.tv, 2800 Lyngby, telefon 45 88 32 67,
ePost hfd@vip.cybercity.dk • Lone de Hemmer Egeberg, telefon 45 81 15 97
• Vibeke og Frits Lilbæk, telefon 48 17 16 47,
ePost vofl@get2net.dk

TENEN udkommer fire gange om året – sidst i månederne juli, oktober, januar og april.
Deadline for redaktionelt stof er seks uger før eller efter aftale med redaktionen.
Artikler og indlæg sendes til Hanne Frøsig Dalgaard
– meget gerne maskinskrevet, på diskette eller med ePost.

Annoncepriser: 1/1 side: 525 kr. 1/2 side: 300 kr. 1/4 side: 185 kr. 1/8 side: 135 kr.

Sats og billedbehandling: Frits Lilbæk • Digitaltryk: VesterKopi • ISSN: 0906-9526

Copyright © TENEN og forfatterne • 07.05.2000.

Ældre numre af TENEN kan købes ved henvendelse til foreningens kasserer
– så længe lager haves. Prisen er 45 kr.

Flytning meddeles til Post Danmark. Husk at skrive, at du abonnerer på
TENEN, blad nr. 03200 og oplys dit medlemsnummer.

FORKLÆDERNES ÅRHUNDREDE

Når en mulig forklædehistorie skal fortælles, er der i hvert fald to billeder, der træder frem på nethinden.

Det ene billede er et foto fra begyndelsen af 1900-tallet. Det er ikke et bestemt foto, men erindringer om flere forskellige, der flyder sammen til et. Et foto som mange vil nikke genkendende til. Det forestiller en landbrugsejendom og på gårdspladsen ser vi en lang række personer opstillet: landmanden, hans kone, få eller mange børn, bedsteforældrene, de unge piger og karlene som har trukket hestene ud af stalden. Hvad der lyser en i møde, er kvindernes fine, stivede forklæder – man fornemmer, at noget af det bedste fra skuffen er kommet frem til ære for fotografen.

Man kan godt sige, at TENENs forklæderegistrering tager sin begyndelse her. De ældste forklæder går et par årtier tilbage i 1800-tallet, men den generelle tendens er, at det er 1900-tallets forklæder, som foreningen har registreret.

Fra slutningen af 1900-tallet træder et andet billede frem – en erindring.

I december 1998 var jeg på vej ned ad Strøget i København og pludselig blev blikket fanget af nogle anderledes butiksvinduer. Nørgaard på Strøget havde fyldt butiksvinduerne med giner ikklædt lange, mørke kjoler og flæseforklæder i gennemsigtig PVC! Normalt er jeg ikke Nørgaard-kunde, men uanset prisen måtte jeg bare eje et af disse forklæder. Da jeg kom ind i forretningen, opdagede jeg, at den bugnede af PVC-forklæder. Måske var det alligevel ikke en sællert?

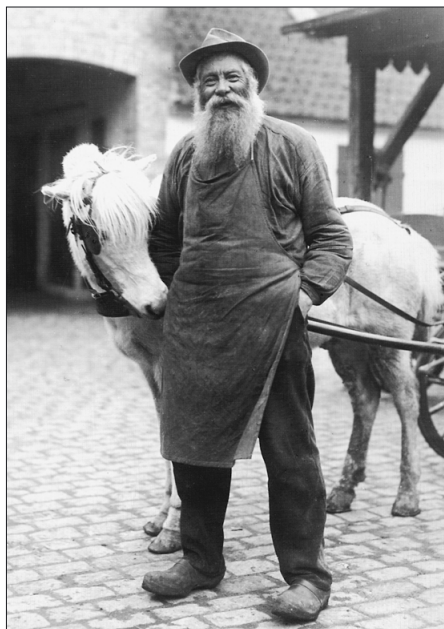
Men Nørgaard må dog have troet på forklædets genkomst i slutningen af det 20. århundrede, ellers havde han næppe disponeret, som han havde gjort.

Moden beskæftiger sig i høj grad med at kommentere fænomener i samtiden, og det er muligt, at Nørgaard med sit tiltag blot ironiserede lidt over yngre kvinders drømme om børn og huslige dyder. Ved det 20. århundredes slutning ligger der næppe den samme alvor bag forklædet, som der gjorde i århundredets begyndelse. Det 20. århundrede er de store forandrings århundrede. En bevægelse fra bondesamfund til informationssamfund. Forandringer og bevægelser som på en eller anden måde afspejles i forklædet. Når dragtens og modens historie skal fortælles, males der ofte med den brede pensel og de store armbevægelser – det betyder at hverdagstøjet og de mere anonyme beklædningsgenstande ofte overses. Forklædet er sådan en beklædningsgenstand, som altid behandles mere perifert i dragthistorien. Ikke desto mindre fortæller forklædet nogle væsentlige historier udover modens: nemlig arbejdets historie, tekstilhistorie og kvindehistorie.

Da TENEN i 1993 gik i gang med registreringsprojektet, var det fordi det var noget, som den samlede bestyrelse "tændte på". Og nye bestyrelsesmedlemmer lod sig lige så hurtigt fange af forklædets historie. Men ikke mindre væsentligt: en stor del af TENENs medlemmer lod sig rive med og bidrog med oplysninger. Langt de fleste

registrerede forklæder og indkomne oplysninger er dog kommet fra personer uden for TENENs kreds. Disse personer har læst om registreringsprojektet i dagspressen. Ligeledes har mund-til-øre metoden bragt mange forklæder frem i lyset.

Hvad der især har gjort projektet fascinerende og nærværende, er de mange personlige historier og erindringer, som er fulgt med en del af de registrerede forklæder. Mødet med forklædeejerne har altså været værdifuldt, det har været med til at give projektet liv. Undervejs har projektet også udviklet sig fra en noget famlende start til en mere sikker og professionel stilling-

Dette blads forside viser Peter Krogh fotograferet som 70-årig af en Nakskovfotograf i foråret 1926. Der er registreret nogle få forklæder til mænd, og de er alle af den type som ses på billedet.

tagen til materialet. Hvilke oplysninger er væsentlige at få, når man kun ser forklædet denne ene gang? At registrere tekstiler i privateje er ikke uproblematisk – det kan hurtigt blive for sent at få flere oplysninger. Flytning og dødsfald gør det vanskeligt at spore tingene på ny.

De otte forklæder, som efterfølgende beskrives, er udvalgt så bredden i projektet synliggøres. Tidsmæssigt spænder forklæderne ikke over hele århundredet, da størsteparten af de ialt henved 500 registrerede forklæder er fra før 1960 – nyere forekommer, men de er i fåtal, og det fortæller også at forklædet har mistet den betydning, som det havde i århundredets begyndelse. I beskrivelsen af forklæderne er brugt registreringskortenes oplysninger efterfulgt af min begrundelse for at medtage forklædet i præsentationen.

I henhold til TENENs bestemmelser om brug af indsamlet materiale offentliggøres ejernes navne ikke, hvorimod f.eks. afdøde personer træder frem med deres navne.

Med hensyn til spørgeskemaundersøgelsen stiller det sig noget anderledes. Folk blev spurgt, om de ønskede anonymitet. Flere har ikke svaret på dette spørgsmål – ellers har man tilkendegivet at anonymitet ikke var nødvendig.

Fra spørgeskemaundersøgelsen har jeg medtaget en enkelt beretning, hvor Anna Helene Christiansen (1927–99) fortæller om sygeplejerskens uniform og forklæder.

Endelig har TENEN haft mulighed for at låne fotografier, som vi efterfølgende har fået affotograferet. Fra billedsamlingen vises lige-

ledes et par eksempler i denne artikel.

Vi er dog stadigvæk interesserede i at modtage forklædeerindringer og fotografier til affotografering. Spørgeskemaet, der er tænkt som en hjælp til at få hukommelsen i gang, kan rekvireres ved henvendelse til undertegnede.

Litteraturlisten må betegnes som utraditionel, idet den udelukkende medtager artikler og kortere tekster trykt i TENEN. Ved at vende tilbage til disse tekster får man belyst mange forskellige sider af forklædets historie. Selvom det ikke fremgår af artiklernes overskrifter, har jeg medtaget nogle tek-

ster, hvor jeg har skønnet, at hovedændret er forklæder i en eller anden sammenhæng. Måske kan genlæsningen af disse artikler forny interessen for forklædets historie hos TENENs medlemmer. En interesse og fascination som hele tiden har ligget hos TENENs bestyrelse og de mange, som har deltaget i registreringsarbejdet.

Men jeg, jeg har jo aldrig været interesseret i forklæder – jeg er derimod tryllebundet af disse magiske klædningsstykker. Præcis som de store, dumme hunde i H.C. Andersens eventyr!

Susanne Nielsen

*Forklæde nr.
1996-03-11-001*

Arbejdsforklæde eller skrubforklæde i indigo-blå, kraftig, kippervævet bomuld. Forklædet er maskinsyet med kapsømme – øget i begge sider. Lukning med bindebånd. Længde: 80 cm, bredde: 78 cm.

Forklædet er syet af en ældre søster til den nuværende ejer, da denne som 14-årig i 1936 tiltrådte sin første plads som 14-årig på gården Lykkesborg mellem Hårslev og Gamby (Nordfyn).

Forklædet blev især anvendt til storvask – det blev også brugt på de øvrige pladser, som ejeren havde, og det anvendtes til storvask lige ind til der kunne købes gummiforklæder. Der er slidmærker fra vaskebalje og knæ. Det er stadig i brug, bl.a. til malerarbejde.

Det er kun ganske få skrubforklæder, der er bevaret og registreret. Forklæderne er simpelthen slidt op og kasseret, eller ejerne har ikke tillagt dem nogen værdi. Når registreringsgruppen har spurgt efter disse forklæder, har ejerne efterfølgende fundet dem frem, forudsat de stadig eksisterede. Der er dog næppe registreret mere end 10 skrubfor-

Forklæde nr. 1995-10-27-201

Hvidt, maskinsydet forklæde i bomuldsbattist. Kantet med maskinknipling hele vejen rundt, ligeledes maskinknipling på lommen. Smækken fæstnes med nål eller broche. Isyede bindebånd. Forklædets længde: 64 cm, største bredde: 54 cm.

Syersken Petra Damsgaard (f. 1905) har syet forklædet i 1940-erne. Hun syede bl.a. forklæder til salg – og det har dette også været tænkt til. Hunstrup ved Thisted.

Denne forklædetype kendes i mange variationer – også syet i mønstrede, f.eks. ternede bomuldsstoffer, og TENEN har registreret en del af dem. Denne model syet i hvid bomuld med tilhørende kappe og krave var en vigtig del af stuepigens udstyr.

Forklæde nr. 1997-05-24-27

Beige lærredsuvævet bomuldsforklæde (etamine) med tællesyningsbroderi i farverne grøn, brun og rødbrun. Linningen er syet på maskine, bukket om og syet til i hånden på vrangen. 10-11 små læg ved linning og lille lomme i højre side samt bindebånd. På nær linning er alle sømme syet med enkel stikkehulsøm. Broderiet i amagergarn er udført efter sømning. Længde: 49 cm, bredde ved taljen: 40 cm, bredde forned: 51,5 cm. På bagsiden af linningen er ejerens initialer syet med røde kontursting. Ejeren har selv syet forklædet på Nørre Nissum Højskole i sommeren 1954. Der var tale om en selvvalgt opgave og håndarbejds læreren hed Karen Jeppesen. Tællesyningsmønsteret er fra Margrethe Drejers bog.

Et godt eksempel på 1950-ernes populære værtindeforklæde. Forklædet her har broderede borter, men lige så ofte kunne der være tale om vævede forklæder med borter i rosenang eller munkebælte. Udtryksmæssigt er der ikke den store forskel på et vævet eller broderet forklæde, da broderierne undertiden er en imitation af vævning. Sådanne forklæder blev ofte syet eller vævet på højskoler, ungdomsskoler og aftenskoler, ligesom professionelle vævere fremstillede dem til salg. TENEN har registreret en del af disse forklæder, som udmærker sig ved stor mønstervariation trods det faste skema.

Et godt eksempel på 1950-ernes populære værtindeforklæde. Forklædet her har broderede borter, men lige så ofte kunne der være tale om vævede forklæder med borter i rosenang eller munkebælte. Udtryksmæssigt er der ikke den store forskel på et vævet eller broderet forklæde, da broderierne undertiden er en imitation af vævning. Sådanne forklæder blev ofte syet eller vævet på højskoler, ungdomsskoler og aftenskoler, ligesom professionelle vævere fremstillede dem til salg. TENEN har registreret en del af disse forklæder, som udmærker sig ved stor mønstervariation trods det faste skema.

Forklæde nr. 1997-10-02-01

Hvidt forklæde i fin tætvetvet hørlærred. Maskinsyning og hedeboosyning. Forklædet er rynket til en faconskåret linning, der lukkes med knap og trense. Forklædets længde: 67 cm, bredde ved talje: 37 cm og forned: 65,5 cm.

Syet af Annette Lolleke (1884-1979) fra Østfalster. Dette forklæde er en god repræsentant for alle de mange smukke, håndbroderede forklæder, som er indleveret til registrering. Forklædets alder er ikke oplyst, men det kan være fra omkring 1910. Hvad der er bevaret fra årtierne omkring 1900, er hovedsagelig hvide forklæder i fornem forarbejdning, altså typer der ofte kaldes søndagsforklæder af meddelerne.

Forklæde nr. 1997-05-24-26

Hvidt pynteforklæde i viktorialærred. Maskinsyet med richelieubroderi midt på forklædet. 1,5 cm bred linning og lukning med bindebånd. Kantet med en 2 cm bred orkeret blonde.

Forklædets længde midt for excl. blonde: 34 cm, i siden excl. blonde: 18 cm. Bredde ved linning: 36 cm. Dateret til ca. 1920, men ændret omkring 1948.

Nuværende ejers mor (1903-75) har syet, broderet og orkeret. Forklædet har hun selv brugt, da hun var ung. Moderen var i 1920 elev på Haslev Højskole.

Ca. 1948 blev forklædet kortet af foroven og brugt af nuværende ejer som serveringsforklæde til fester i familien, og da hun tjente som ung pige. Flere af modernens forklæder blev syet om. Dette forklæde har oprindeligt været 10-20 cm længere, og det er en god repræsentant for de mange omsyede forklæder, som TENENs registreringsgruppe har været i berøring med.

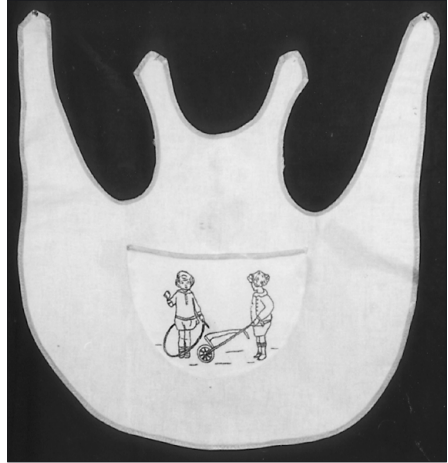

Forklæde nr. 1997-04-12-03

Drengeforklæde i hvid hør med lyseblå kantebånd og blåt broderi. Forklædet er klippet i et stykke med seler der krydses og lukkes med tryklåse ved skulderen. Forklædet er i str. 3-4 år, længde: 57 cm, bredde: 52 cm. 1930-erne. Syet af en faster til barnet. Hjemsted: Risø på Sjælland.

Dette forklæde er en sjældenhed. Der er højst registreret et par forklæder, hvor der udtrykkelig er gjort opmærksom på, at det er drengeforklæder. Broderiet med de to legende drenge signalerer også tydeligt, hvilket køn forklædet er tænkt til.

Pigeforklæder er der til gengæld registreret nogle flere af (især i Sønderjylland), og de optræder i mange forskellige variationer og stoftyper.

Forklæde nr. 1997-05-24-49

Skoleforklæde i bomuld - Haslevstof, røde tern (0,5 cm) på lys bund. Håndsyet med korsstingsbroderi i rødt DMC-garn. På forklædesmækken er syet lange seler, der knyttes midt bag gennem ringe omhækket med rødt DMC-garn. Forklædets længde: 70 cm, bredde foruden: 62 cm og øverst på smæk: 27 cm.

Syet af ejeren i 1941 som modelforslag til Folkeskolens 4. klasse på Ranum Seminarium i 2. årgangs håndarbejdsundervisning. Forklædet indgik som et led i den dengang givne modelrække.

Inden vi gik i gang med forklædeprojektet, havde vi næppe forestillet os, at der fandtes så mange variationer over temaet: hele eller halve korssting på Haslevstof eller anden småtørnet bomuld! TENEN har registreret en række forklæder (som er syet i forbindelse med skolernes håndarbejdsundervisning og størsteparten af dem bygger på det før omtalte tema. I forbindelse med registreringen af disse, er der ofte kommet pudsige anekdoter og erindringer frem fra ejerens skoletid.

Forklæde nr. 1997-11-12-01

Maskinsyet smækforklæde i bomuld med påsyet lomme. Blå – falmede – skråbåndskanter på dele af forklædet. Trykt mønster med bladformer i blå, turkis, hvid og oliven. Bindebånd og seler med knapper og knaphuller. Forklædet er antagelig fra 1950-erne. Længde: 80 cm, bredde: 82 cm.

Forklædet har tilhørt Laura Hansigne Jensen i Hasmark ved Otterup. LHJ var født 15. maj 1896, meddeler husker ikke dødsåret. LHJ var vaskekone og vaskede for folk på gårdene, i Bruggen og i Hasmark Skole. Senere begyndte hun at tage ud som kogekone. Hendes "kogekoneuniform" bestod af bomuldskjoler i salt og peberstof samt store, hvide forklæder i tvistlærred. Disse forklæder syede hun selv, men ingen af dem eksisterer mere.

Som kogekone fungerede hun ved mange fester, konfirmationer, sølvbryllupper osv. Fortsatte med erhvervet til hun havde passeret de 70 år. Dagene som kogekone var lange – til sølvbryllup kunne LHJ starte dagen med at bage kringle til morgengæsterne, og måske var hun først færdig med arbejdet kl. 1 om natten. Til sådan en dag var det ikke nok med et forklæde, for det var snavset inden aften.

LJH havde mindst 25 forklæder, og når hun havde fri, brugte hun tiden på at vaske, stive og stryge disse. Hun gik altid med forklæde.

Dette forklæde er så almindeligt i udformningen, at man fristes til at overse det. Det har næppe museernes bevågenhed, og det er heller ikke noget smukt håndarbejde. I al dets almindelighed fortæller det dog en væsentlig historie om hverdagslivet, og TENEN har således registreret en del forklæder af denne type.

Anna Helene Christiansen, født 17-12-1927 i Hunstrup ved Thisted, fortæller:

Jeg opholdt mig på landet indtil 1950, hvor jeg begyndte på sygeplejeuddannelsen. Efter et halvt år på forskole begyndte jeg som elev på Holstebro Sygehus. Her brugte vi blå kjoler og hvide sygeplejeforklæ-

der, til kjolen var der stive kraver, så stive, at de var i stand til at afstedkomme røde rande på hals og nakke. Desuden brugte vi stivede kapper, der var rynket i nakken.

På det tidspunkt jeg begyndte, var der stadig forklæder af stoffer fra krigstiden (celluld), det var vores skræk, når vi fik sådanne udle-

Lægårdens Ungdomsskole ved Holstebro, hvor Anna Christiansen var elev 1947–48. Hun er ikke med på fotografiet, som viser køkkenholdet i arbejde. Skolens undervisning bestod vekselvis af en uges køkkenarbejde og en uges håndarbejde samt almindelige skolefag. Forklæderne er typiske for tiden.

veret på vaskeriet. Efter en time i brug lignede de en karklud.

På Sct. Hans Hospital hvor jeg opholdt mig et halvt år, brugte vi

blå/hvid stribede kjoler og hvide forklæder der var større i viden.

Begge dele var mere sjusket både i

Sygeplejeelever fra Holstebro Sygehus 1953. Anna Christiansen står bagerst til venstre. Man bemærker, at forklædesmækken har en anden udformning end den der sædvanligvis forbindes med sygeplejeforklædet.

udformning og måden de var va-
sket og strøget.

Så gik turen til Aalborg Kom-
munehospital, her brugte eleverne
blå kjoler og hvide forklæder. Jeg
var efterhånden blevet færdigud-
dannet og brugte herefter hvid kjo-
le og forklæde + kappe.

Efter et ophold i jobbet fra 1960
til 1972 var forklæder og kapper

lagt på hylden. Jeg er ikke klar
over, hvornår man gik fra brugen
af forklæder, men da jeg begyndte i
1972 var det hvide kjoler syet i fa-
con som kittel – ens for alle, lige fra
rengøringspersonale til forstander-
inde, i det hele taget mere uinteres-
sant. I de sidste år jeg arbejdede,
var det lange bukser med tilhøren-
de overdel.

Artikler og kortere tekster trykt i TENEN:

- Bodil Munch: Skoleforklæder i tredie-
verne. TENEN, 3. årgang nr. 1, som-
mer 1992.
- Margit Ambeck: Om forklæder. TE-
NEN, 3. årgang nr. 2, efterår 1992.
- Marianne Skov Christensen: For-
klædeløs hedder vor tøs. TENEN, 3.
årgang nr. 2, efterår 1992.
- Susanne Nielsen: En forklæde-
kommentar. TENEN, 3. årgang nr.
2, efterår 1992.
- Birthe Karin Fischer: Lidt om væve-
de forklæder 1812–14. TENEN, 3.
årgang nr. 4, forår 1993.
- Susanne Nielsen: Forklæderegstre-
ring i Vissenbjerg. TENEN, 4. år-
gang nr. 1, sommer 1993.
- Susanne Nielsen: To forklæder på
Stevns Museum. TENEN, 4. årgang
nr. 1, sommer 1993.
- Susanne Nielsen: Dansk Husmoder-
leksikon – Eller hvad enhver kvinde
bør vide. TENEN, 4. årgang nr. 2, ef-
terår 1993.
- Anne Abildtrup: Forklæder på Ar-
bejdermuseet. TENEN, 4. årgang nr.
3, vinter 1993/94.
- Hanne Frøsig Dalgaard: Om vikin-
getid og forklæder. TENEN, 4. år-
gang nr. 4, forår 1994.
- Susanne Nielsen: Det symbolske
forklæde. TENEN, 5. årgang nr. 1,
sommer 1994.
- Susanne Nielsen: Håndarbejdet i
skolen. TENEN, 5. årgang nr. 3, vin-
ter 1994/95.
- Karin Hoffritz: Forklæderegstre-
ring. TENEN, 6. årgang nr. 2, efter-
år 1995.
- Susanne Nielsen: Forklæderegstre-
ring i Nordjylland. TENEN, 6. år-
gang nr. 3, vinter 1996.
- Spørgeskema til forklæderegstre-
ring. TENEN, 6. årgang nr. 3, vinter
1996.
- Rose Nielsen: Vedrørende forklæder.
TENEN, 7. årgang nr. 1, sommer
1996.
- Spørgeskema – forklæder igen! TE-
NEN, 6. årgang nr. 1, sommer 1996.
- Lone de Hemmer Egeberg: Fem ge-
nerationer – beskrevet gennem de-
res forklæder TENEN, 7. årgang nr.
3, vinter 1996/97
- Susanne Nielsen: Forklæderegstre-
ring i Sønderjylland. TENEN, 8. år-
gang nr. 1, sommer 1997.
- Susanne Nielsen: Funkisforklæde.
TENEN, 8. årgang nr. 3, vinter
1998.
- Susanne Nielsen: Velbekomme – Al-
le tiders mad fra bålplads til mikro-
ovn. TENEN, 9. årgang nr. 1, som-
mer 1998.

Tulipanen i Hedebosyningen

Tulipanen har været et så yndet motiv på Heden, at den er blevet kaldt Hedeboegnens blomst. En stiliseret tulipan blev tidligere anvendt i Karlslunde-Karlstrups byvåben, før Karlslunde blev indlemmet i Greve kommune ved kommunalreformen i 1970. Tulipanen findes overalt i folkekunsten og også på hedebosyningerne. Men hvorfor man netop har valgt tulipanen som hedeboegnens blomst, har jeg ikke fundet nogen forklaring på. Måske hænger det sammen med, at den engang var statusblomst for overklassen? Er noget af denne statussymbolik overført fra baroktidens Holland til Heden? Det kan ikke verificeres, men lad os se lidt på tulipanens forhistorie ...

*

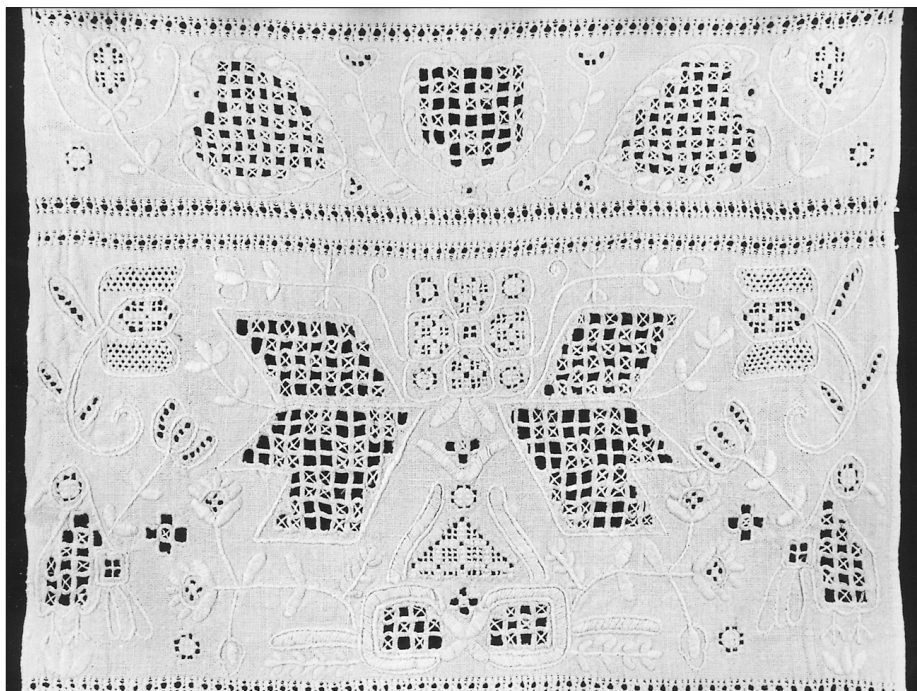
Tulipanen som botanisk art gror vildt på Centralasiens stepper. Til Europa skulle den være kommet omkring 1550. Det var den flamske diplomat, Ogier Ghislain de Busbecq, knyttet til den senere tysk-romerske kejser Ferdinands hof, der skulle have sendt tulipanfrø hjem til Vesteuropa fra Konstantinopel. Busbecq var i 1555 mægler mellem Europa og den tyrkiske sultan Suliman II, der i 1529 erobrede Ungarn og angreb Wien. Efter opnåelse af våbenstilstand opholdt Busbecq sig mellem 1556–62 som Ferdinands gesandt ved det tyrkiske hof.

Tulipanen, hvis navn stammer fra det tyrkiske ord for turban, tulibant, blev straks populær i Europa. Omkring 1630 var der 140 beskrevne arter i Holland, hvor Haarlem blev centrum for dyrkningen. Tuli-

paner kom på mode hos overklassen, som i 1600-tallet betalte tusindvis af gylden for særlig sjældne løg. Tulipanen fik så stor betydning som investeringsobjekt, at der endog blev oprettet en speciel tulipanbørs til handelen med tulipanløg. Da priserne pludselig faldt i 1637 medførte det en økonomisk katastrofe for mange spekulanter, mange familier gik konkurs og staten måtte gribe ind med nødforanstaltninger.

I senmiddelalderen tillagdes blomster på altertavler og malerier symbolske betydninger. Liljen var f.eks. symbol på uskyld og dermed på Marias ubesmittede undfangelse, og iris, en særform af liljen, var symbol på Maria som Himmels dronning. I modsætning til disse tidligere blomstermalerier med religiøs symbolik, blev tulipanmalerierne knyttet til blomsternes økonomiske værdi, idet de tjente som æstetisk støtte for den økonomiske proces: Da man jo ikke kunne se, hvordan et løg ville udvikle sig, blev malerier af tulipaner et led i handelen. Tulipanernes skønhedsværdi var tæt knyttet til handelsværdien. De hollandske tulipanmalerier var inspirationen til de stillebenbilleder, der kom på mode i barokken.

Tulipanen som motiv blev efterhånden gengivet ikke blot i malerkunsten, men også i tekstilkunst og kunsthåndværk, idet dens dekorative farver og lancetformede blade egner sig fortrinligt til en stiliseret gengivelse. I tekstilerne indgik den som motiv i vævede gobeliner og broderede sengetæpper, puder og

Tulipaner i et gammelt pyntehåndklæde i teknikken baldyring. Greve Museum.

hynder. Fra midten af 1600-årene optræder den på overklassens polstrede møbelbetræk, i korssting og petit point. Senere bruges den på overklassens hvide lærredstekstiler. Det er imidlertid de færreste hvide overklassetekstiler, der er bevaret. Overklassens tekstiler blev slidt og smidt væk, mens bønderne brugte deres til fest, og mange blev gemt og opbevaret som udstyr. Det er derfor i almuesyningerne fra 1700- og 1800-tallet, at vi genfinder de gamle overklasse-motiver og teknikker.

Det er af mange kulturhistoriske forskere påpeget, hvordan innovationer lettere slår igennem under en højkonjunktur. I tilfældet at en lavkonjunktur følger efter gode

tider, holdes fast ved de nye træk i kulturen, der efter en årrække ender med at blive udtryk for konservatisme, såkaldte relikter. Nye moder og kulturtræk er indtil vor tid opstået hos overklassen for derefter at blive optaget hos en økonomisk velstående borgerstand og endelig at vinde indpas hos almenen. Man plejer at kalde dette for teorien om "Gesunkenes Kulturgut". Bøndernes manglende lyst til at afvige fra fællesskabets normer er ofte givet som en anden forklaring på den mere konservative folkekunst. Men mange faktorer spiller ind i en sådan forandringsproces. I 1600-tallet, hvor bruskarokkens forvredne og manierede stil kom på mode, fortrængte tulipanen andre blom-

stermotiver. Livstræsmotivet forvandlede til en stor krukke med svulstige tulipaner. De store vaser med tulipaner blev meget udbredt både på malede møbler og tekstiler.

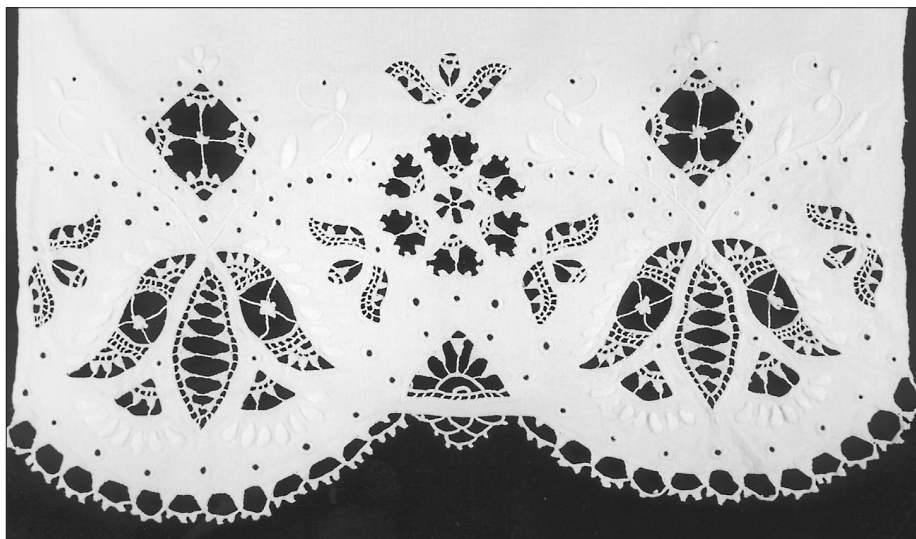
Ved 1800-årenes begyndelse vinder mere spinkle, nyklassicistiske motiver frem. Landboreformerne forbedrede vilkår for bønderne viser sig i folkekunsten som stil-mæssige innovationer, idet renæssance og barok delvis afløses af empire indenfor møbelstil og dragt. Både i de brogede og hvide tekstiler genfinder man dog fortsat barokkens svulstige blomstermotiver og slyngede ornamentik f.eks. i teknikkerne maskesyning og baldyring.

Tulipanen i hedebosyningerne

De tidligst kendte hedebosyninger er de brogede hynder, der blev lagt på de upolstrede stole eller på agestolen, når man ved højtider skulle køre til kirke. På disse puder optræder tulipanen ofte som del af dekorationen eller som det centrale midtermotiv. De tidligste af de hvide hedebosyninger stammer fra begyndelsen af 1700-årene. De er syet i teknikken tællesyning, hvor mønstret, der oftest er geometrisk, skabes med fladsyning syet over talte tråde i stoffet. Da tulipanen med de buede blade ikke egner sig til fladsyning over talte tråde, findes ingen motiver med tulipaner i tællesyning, derimod genfindes den i teknikkerne dragværk og rudesyning, men især i de mere frie syninger, som hvidsøm/maskesyning, baldyring og fremfor alt i udklipshedebo. Tulipanen med dens

lancetformede blade er ofte hovedmotiv i udklipshedebo. I de ældste bondesyninger er kompositionen endnu rimelig fast, og man oprettholder symmetrien, en reminiscens fra barokken. Senere, især efter at udklipshedeboen er blevet kendt og brugt af kvinder fra alle samfundsgrupper, der måske ikke var opvokset indenfor en sytradition, opløses kompositionen og bliver ustruktureret, og f.eks. tulipans lancetformede blade findes som et virvar placeret over hele tekstilets flade. Denne løse komposition har været en af grundene til, at udklipshedebo blev ringeagtet som teknik blandt de smagsdannende kredse omkring 1900. Udklipshedeboens forskellige fremtrædelsesformer skal nærmere beskrives i næste afsnit. Kniplingsyning og udklipshedebo findes på de traditionelle bondetekstiler som pyntehåndklæder, knæduge og særkekraver. På grund af ændringer i den traditionelle indretning af bondehjemmet mod en mere urbanpræget stil fremstilles fra midten af 1800-årene nye tekstiler som f.eks. lyseduge, kaffe- og teduge og sofasløjfer i den nye teknik. Med ændringen af dragten i midten af 1800-årene mod bymoden ophører fremstillingen af særke til kvinderne, og kniplingssyning og udklipshedebo anvendes fremover på de hvide kraver til kvinder og børn, og her i mange variationer.

Da syningerne med de udklippe huler blev udsat for en nedvurdering, museumsinspektør Elna Mygdal brugte endog betegnelsen "dekadencehedebo", har de mange variationer af kniplingssyning og

Kanten af en sofasløjfe. Disse, der oprindeligt skulle skåne de polstrede møbler for herrerens pomadiserede hår, blev efterhånden en social konvention. Tulipanmotivet har udfyldninger i takker, edderkopper og hulgang. Der ses både engelske huller og reliefagtige blade, inspireret af fransk syning. Greve Museum.

udklipshedebo ikke været undersøgt.

Udklipshedebo – den nedvurderede teknik

På Greve Museum, som jeg ved det er mange af Tenens læsere bekendt, har vi gennem en del år foretaget forskning i udklipshedeboens historie. Udgangspunktet var en undren over den nedladende holdning til denne sidste hedebo-teknik, som bl.a. museumsfolk havde lagt for dagen. Det kom bl.a. til udtryk i nogle af Elna Mygdals artikler fra begyndelsen af 1900. Denne undren resulterede i en indsamling af udklipshedebo til en udstilling i 1994, der viste, hvor udbredt og elsket teknikken har været blandt kvinder. Om resultaterne af indsamlingen kan læses i

bogen “Det disciplinerende sting”, Greve Museum 1994.

I “Det disciplinerende sting” fremsatte jeg dristigt den tese, at udklipshedebo måtte være udsprunget af et kulturmøde mellem borgerskabets og almuens sytradition. Men hvorfor inspiration fra borgerskabet? Mellem det københavnske borgerskab og Hedeboegnens kvinder var der tætte personlige relationer, fordi mange blev ansat som ammer hos borgerskabet og her havde en højere status end de øvrige tjenestefolk. Og var det en sykyndig pige, kunne man jo nok forestille sig, at hun ikke lagde syningen helt på hylden, fordi hun var amme.

Hvilke teknikker kunne en pige fra landet lære i huset hos en borgerlig familie? Engelsk syning med mange kastede huller kom allere-

de frem herhjemme under empiretiden i begyndelsen af 1800. Et maleri på Statens Museum for Kunst af C.V. Eckersberg fra 1820 viser Nathansons ældste døtre, hvoraf den ene har en krave i engelsk syning. Fransk broderi blev anvendt til at sy navnetræk med. En velstående borgerlig familie skulle have et stort linnedforråd, og på alle servietter, håndklæder, lommetørklæder, undertøj blev der syet initialer, oftest i fransk syning. Både engelsk og fransk syning indgår i hedebo-tekstilerne. Desuden brugtes tylls-applikation til bl.a. kraver og de florlette kapper og bluser, som hører empiretiden til, foruden kniplinger, der blev anvendt til kraver og pynt på kjoler gennem hele 1800-tallet. Kunne inspiration fra disse sy- og kniplingsteknikker være baggrunden for udklipshedeboens fremkomst? Det var et spændende spørgsmål.

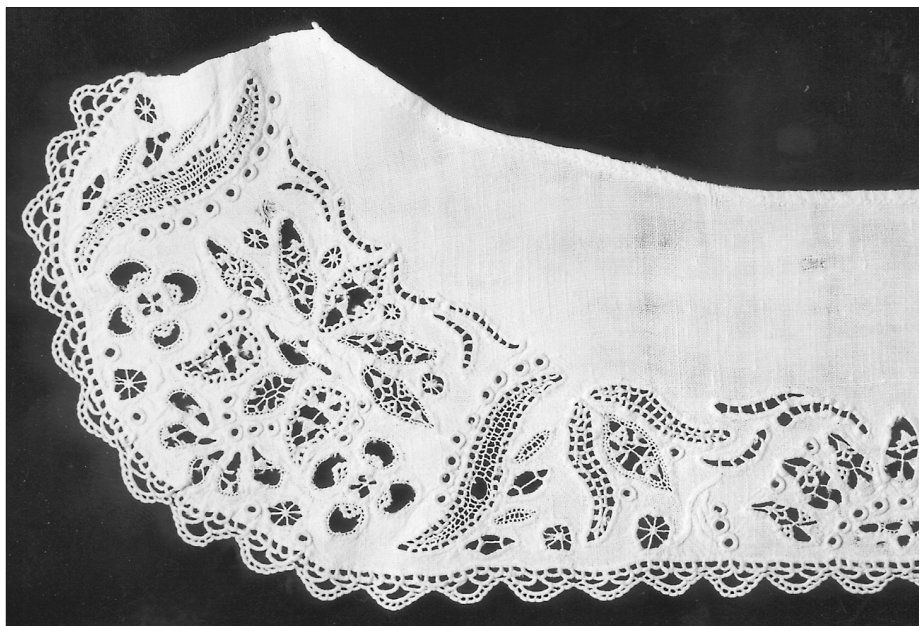
Først i 1999 kom en egentlig reaktion på denne tese. Tekstillærer Jytte Harboesgaard henvendte sig til mig og spurgte, hvilken respons jeg havde fået fra tekstilkredse. Da jeg måtte svare, "ingen overhovedet", fandt vi ud af, at vi nok hellere måtte "undre os" sammen og igangsætte en fornyet forskning i udklipshedeboens teknik og historie. Jytte Harboesgaard blev ansat på Greve Museum, hvor vi har en stor samling udklipshedebo. Desuden lånte vi tekstiler, fortrinsvis kraver, fra andre museers samlinger, samt fra mange private. Som indsamlingen af kraver skred frem var det fascinerende at se, hvor utrolig varieret tulipanen som motiv fremtræder i alle disse kraver, der stammede fra ca. 1850 til 1925.

Forskningsprojektet udmundede i ny viden om udklipshedebo. Kraverne kunne ved hjælp af Sonja Fritzes store viden om dragtmode inddeles i 5 perioder. Jytte Harboesgaards teknikanalyser blev sammenlignet med fotografier af kvinder med hvide kraver fra Greve Museums fotoarkiv, hvor vi har proveniensoplysninger, og med udvikling i dragterne.

Samarbejdet mellem vores to fagområder har været utroligt inspirerende og frugtbar. Selvom mange spørgsmål stadig er uafklarede, og måske aldrig kan blive besvaret, så mener vi, at den grundforskning, der præsenteres i Greve Museums nye bog: "Tulipanen i Hedebo-syningen – Tulips in Hedebo Needle Lace", kan være til inspiration for mange, og kan være med til at skabe et nyt syn på udklipshedebo – også i danske museums kredse.

Forskning og analyse af udklipshedebo

Forskningsprojektet blev planlagt til at omfatte kraver, fordi dette materiale kunne findes gennem hele 1800-tallet. Fra de kulturhistoriske museer på Heden samt fra mange private lånte vi flere hundrede kraver, hvoraf ca. 250 blev udvalgt til en særlig analyse. Om arbejdsmetoden kan man læse i Jytte Harboesgaards afsnit i bogen, hvor der også er skitser af kravemønstre og instruktive tegninger af syteknikker. For det viste sig snart, at den grundige analyse af de mange kraver i udklipshedebo gav nogle spændende resultater. Ikke alene fandt Jytte Harboesgaard frem til nogle systing, som

Særkekrave med tulipanmotiv, hvor udfyldningen af skråbuer er meget tydelig langs kanten af de lancetformede tulipanblade. Tilhører Køge Museum.

man tidligere ikke havde ofret særlig opmærksomhed eller slet ikke bemærket, men som genfandtes på næsten hele kravematerialet, men det blev også muligt at vise, hvor differentieret udklipshedeboens udformning har været. En del kraver var på museerne registreret som maskinknipling, orkis eller hækling, men viste sig at være den specielle type af udklipshedebo som vi har kaldt "omvendt udklipshedebo". Og hvilke var så de nye landvindinger?

Krydset hulgang og omvendt udklipshedebo

En hel del kraver lignede ganske kniplinger og her fandt Jytte Harboesgaard ved analyse af selve

stingene, aftegning og forskellige prøvesyninger frem til en teknik, hun har kaldt krydset hulgang. Det er knapt nævnt i de talrige håndarbejdsbøger, kun et sted, i "Håndarbejdsbogen" fra 1910, er der en beskrivelse, som dog tydeligt viser, at man ikke har kunnet forstå, hvordan stinget egentlig var syet. Men ved nærmere eftersyn kunne vi finde krydset hulgang på mange, mange kraver.

Teknikken er meget elastisk og løs og kan derfor ikke bære sig som fundament for en krave alene, den kombineres derfor med udklippede stykker lærred eller vævede bånd, om hvilke man syr stingene. Det er således de faste lærredsdele, der er fundament for kniplingssyningen i omvendt udklipshedebo. I fremtræ-

delsesformen minder den meget om kniplinger med tætte partier i lærredsslag. En indgående beskrivelse findes i bogen s. 71 ff.

Skråbuer

En anden teknik var skråbuer, som fandtes dels på de gamle særkekra-
ver, men også på kraver fra midten af 1800-årene og frem. Skråbuerne var syet for især at stabilisere de meget smalle, lancetformede tulipanblade, som er hovedmotivet i mange kraver i udklipshedebo. Forstærkninger anvendte kvinderne ved sliderne i særke og skjorter, så det har ikke været et ukendt fænomen, men skråbuer optræder som en væsentlig del af selve mønstret i kniplingssyningen.

Picoter langs en kant

Endelig fandt Jytte Harboesgaard nogle specielle picoter syet langs kanter, men det var oftest på kraver fra omkring 1900. I bogen er syteknikkerne tegnet og beskrevet, så det er muligt at gøre dem efter.

Resultaterne af forskningen

Resultaterne af analysen af de mange hedebokraver synes helt klart at kunne verificere tesen om, at udklipshedebo har udviklet sig under inspiration fra borgerskabets sytradition. Det er samtidigt spændende at kunne konstatere, at kvinderne på Heden ved hjælp af nogle sting og teknikker, som de havde indlært, kunne kombinere

disse og skabe nye former af udklipshedebo, så mindelserne om kniplinger træder tydeligt frem, ligesom engelsk, fransk syning og tyllsapplikation har været inspiration.

Dette kan siges at være en historie om innovation og kultur-møde, regional tradition af et europæisk fælles kulturgods, da hedeboesyningerne jo havde deres oprindelse i renæssancetidens Italien. Trods det, at de fleste udfyldninger af kniplingssyningen inden i de udklippede partier har deres oprindelse i renæssancens reticellateknik, så har kvindernes opfindsomhed på Heden været stor til at skabe nyt inspireret af, hvilke syteknikker de mødte på deres vej.

De mange variationer af udklipshedebo viser også, at navnet kniplingssyning er en meget bedre overordnet term end udklipshedebo.

*

De smukke kraver kan man beundre på Greve Museums udstilling: *Tulipanen i Hedeboesyningen*, se arrangementslisten bagerst i bladet.

I den illustrerede bog med samme titel kan man læse mere om udklipshedeboens saga som eksempel på et kulturmøde mellem borgerskabets og almuens sytraditioner. 128 sider – pris 135 kr.

Tekst og foto: Ena Hvidberg

PS:

TENEN arrangerer skovtur til Greve Museumskovtur den 18. juni 2000 kl. 11 – se indbydelsen andetsteds i bladet.

Hæftebånd

Jeg har også i min skoletid strikket en strimmel i lyseblåt bomuldsgarn: 12 masker og 220 pinde i retstriking.

Udenom er der hæklet kant med hvidt bomuldsgarn samt et knaphul i den ene ende.

Vi brugte stykket som et hæftebånd – et meget nyttigt redskab til fastholdelse af efterfølgende håndarbejder i skolen.

Annet Laursen Skjelsager

En lille hverdagshistorie

For nogle år siden fik jeg tilbudt at købe en lysedug fra en genbrugsforretning. Dugen var ikke helt færdig broderet, men på det tidspunkt var min situation sådan, at jeg måtte sige nej tak. En kreds af bekendte trådte til og købte den, forærede mig den imod, at jeg gjorde den færdig. De syntes, jeg var den nærmeste til at færdiggøre den.

Dugen er også spændende, den er broderet med det fineste franske broderi, med indsætning af kniplinger, tror det skulle have været bobinet (= færdigkøbt net). Den ukendte ejer har nok haft en del kniplerester og har ment, det kunne anvendes. Der fulgte også en knipling med, som bare var klippet af brættet, hvor det havde siddet, desværre var den for kort. I stedet broderede jeg en kant syet i fransk broderi og lagde så en smal søm op som afslutning. Det var svært at klippe mønstret rent dér, hvor kniplingerne var syet i, mange af stykkerne lå dobbelt.

Lysedugen blev smuk. Jeg er meget glad for den. Den har fået affektionsværdi for mig, da den samtidig er et minde om den kreds af damer, som forærede mig den; vi har holdt sammen i 43 år.

Ruth Jacobsen

Referat af TENENS generalforsamling den 25. marts 2000 på Krengerup

1. Valg af dirigent: Gunhild Berg.
2. Navneopråb: 29 stemmeberettigede fremmødt.
3. Formandens beretning var trykt i Tenen nr.3 vinter 2000.
Susanne Nielsen kom med disse supplerende bemærkninger: I næste blad noget om forklæde projektet. CD-rom med billederne fra Danmarks Folkelige Broderiers 35 års fotomateriale udgives så snart økonomien er i orden. Der er flere spændende ønsker til den kommende tid: Syborde i Jylland. Træf omkring vore private tekstile "kronjuveler" måske til Håndarbejdets dag næste gang.
Flere medlemmer i Tenen ønskes, da arbejdet stort set er det samme uanset antal medlemmer, og de faste udgifter er stigende.
4. Formandens beretning er godkendt.
5. Ingen indkomne forslag.
6. Regnskab og budget fremlagt. Vi har 214 medlemmer deraf er 10 i udlandet.
Kontingent indtægten blev ikke så stor som forventet og da udgifterne er stigende, er der et underskud i regnskabet større end forventet. Regnskabet er godkendt.
7. Allerede sidste år forudsagde vi en stigning i år i kontingentet da både porto og transport stiger, samt at vores dejlige blad også vokser. Vi diskuterede frem og tilbage og 28 stemte for og en imod et kontingent på 175 kr.
8. Genvalg til bestyrelsen: *Hanne Frøsig Dalgaard, Lone de Hemmer Egeberg og Vibeke Lilbæk*. Nyvalgt til bestyrelsen: *Lis Slottved*.
9. Revisor: *Lucie Borgsmidt-Hansen* genvalgt. Suppleanter til bestyrelsen: *Margit Ambeck og Jytte Harboesgaard*.
10. Indkomne forslag. Bestyrelsen fremsatte ændringsforslag til foreningens formålsparagraf, den blev uden protest vedtaget således:
§2 TENEN – Dansk Tekstilhistorisk Forening har til formål at bevare og formidle kendskab til tekstiler samt fremme tekstilforskning ud fra kultur- og kunsthistoriske samt håndværksmæssige synsvinkler.
11. Eventuelt:
Forslag til temadage:
 - Greve Museum, Tulipanen + udklipshedebo v. Jytte Harboesgaard.
 - Christiansborg gobeliner, Rosenborg gobeliner.
 - Tur til Bodil Munch i Sverige.
 - Tur i september til væverbyfest i Meldorf i Nordtyskland.*Lucie Borgsmidt-Hansen:* Det vil være dejligt hvis alle deltagerne i vore arrangementer vil bære et navneskilt.
Vibeke Ervø vil stadig gerne samle oplysninger om diverse tekstile artikler.
Jytte Harboesgaard modtager stadig gerne breve med oplysninger om syborde.
Hørøvs museet vil gerne have tekstilinteresserede medhjælpere gerne fx på 1 uges sommerferie i juni, juli og august (mandag lukket).

Ordstyrer: *Gunhild Berg* – Referent: *Annet Laursen Skjelsager*.

Hørvævsmuseet på Krengerup

– ja indtil TENENs generalforsamling i Aabenraa var det et ukendt sted for mig; men da jeg så julelysene blive tændt i øjnene på de andre deltagere, kunne jeg forstå, at det var et ganske særligt sted, og det var med glæde, jeg så fem til besøget.

Allerede fra man trådte ind ad døren til museet var man ikke i tvivl om, at det var et hørvæveri, man besøgte. På bordene i den hyggelige café var der lagt duge i naturfarvet hør, vaserne på bordene var svøbt i hørlærred og samlet med hørtråde i forskellige farver – en enkel og sød idé. En hel væg fyldt med plantefarvede garner var der også i caféen og jeg fik oplyst,

at disse stammede fra Ingeborg Mule Henningsen, et navn, der også var nyt for mig; men jeg må til min undskyldning sige, at jeg aldrig har beskæftiget mig med vævning.

I forbindelse med caféen var der en meget dejlig butik med mange smukke vævede ting: Der var servietter, duge, håndklæder, dækkeservietter, forklæder og kort med prøver fra hørvæveriet for blot at nævne noget.

Rundvisningen i væveriet med Bent Bille og den glæde og begejstring han udviste gjorde, at jeg trods mit ukendskab til vævning måtte overgive mig. Selv om de mange fagudtryk fløj hen over ho-

Bent Bille viste rundt med glæde og begejstring.

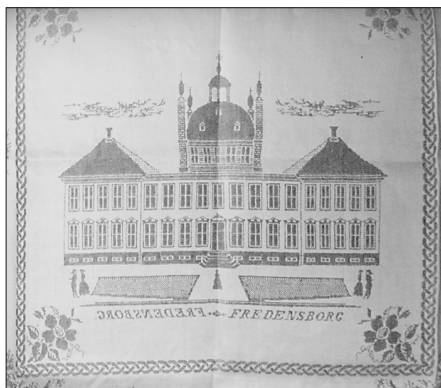
vedet på mig, så blev jeg grebet af den entusiasme og store viden, som Bent Bille havde.

Hulkortmaskinen, der blev brugt til rekonstruering af gamle og slidte hulkort fik vi også demonstreret og samtidig fik vi oplyst, at Danica-dugen havde et hulkort til enderne, et til midten og et til hver af siderne.

Efter rundvisningen i væveriet så vi de forskellige gamle eksemplarer af ting, som var vævet i Tommerup, bl.a. de såkaldte karlekammerhåndklæder, der var både hårde og stive så en hampehanske vist måtte være overflødig, når man havde anvendt et sådant håndklæde. Vi så også et fint viske-

stykke med indvævet navn i striberne i begge sider og i stroppen var vævet Tommerup Hørvæveri 1959.

I udstillingen var der en meget smuk dug, hvor Fredensborg slot var indvævet – den var vævet til Christian X's 25 års regeringsjubilæum.

Det var et meget spændende besøg og med de meget entusiastiske mennesker, der var med til at gøre besøget så interessant, er det ikke sidste gang, jeg besøger Krengerup Hørvævsmuseum.

Birgitte Mailand

Fotos: Birgitte Mailand, Jytte Harboesgaard og Vibeke Lilbæk

Fra TENENs generalforsamling 2000.

Et museum for småbørnstøj?

Min private samling af baby- og småbørnstøj skulle gerne danne grundstammen i et lille museum – engang.

Derfor søger jeg kontakt med andre der “er kommet til” at samle på beklædning til små og mindre børn. Min egen samling er opstået “tilfældigt” – den er foreløbigt ikke systematiseret, men blot henlagt i bunker og skabe. Noget af tøjet bruger jeg som påklædning til mine bamser!

Jeg har baby- og småbørnstøj fra midten af 1700-tallet (få stykker) og op til idag. Tøjet stammer dels fra min egen familie – dels er det marskandiser- og loppetorvsfund gjort gennem tiderne for mindre beløb. Jeg samler på stykker som jeg selv synes er søde, karakteristiske, interessante og/eller velforarbejdede. (Jeg har intet grimt eller smagløst endskønt noget sådant har været typisk for visse perioder f.eks. 1970-erne.) Eksempler: Løjterer, felindragter, livstykker, ternede dragter/kjoler fra 1950-erne (evt. med zig-zag-lidser), matrostøj, uldent overtøj (de kæreste små frakker), diverse mo-

derne kvalitetsmærker som Petit Bateau, KENZO og OshKosh.

Udover beklædning til mindre børn rummer min samling senge-linned (baby-, børne-), finere såvel som mere ydmygt, (men ingen banaliteter i strygefrit med Bamse og Kylling eller Disney-motiver).

Grundet mine mange impulsindkøb mangler de fleste stykker proveniens. Min drøm er et minimuseum for småbørnstøj installeret i et par eventyrstuer hvor publikum kan komme og udbrøde: “Næh”, “Åh”, “Nej, hvor er det kært” og “sådan én havde jeg også ...” Min drøm rummer ikke en vision om et “museumspædagogisk” sted for udstilling af og forskning om, hvordan man har behandlet/påklædt børn gennem tiderne.

Hvis der blandt TENENs medlemmer er nogle der er interesseret i ovenstående projekt *Museum for Småbørnstøj* – evt. selv samlere bliver jeg glad, hvis de kontakter mig for evt. udveksling af idéer eller et samarbejde.

Anne Abildtrup

Ndr. Frihavnsgade 25, 3.tv.
2100 København Ø
tlf.: 35 42 88 60

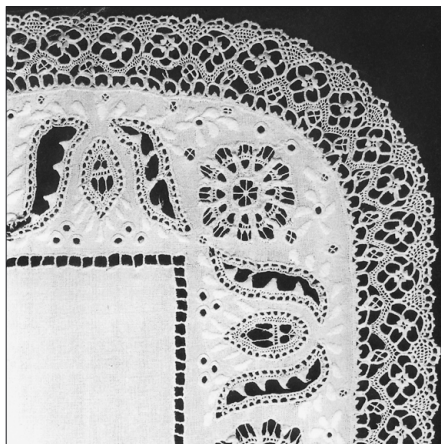
Karen Marie Lillelund var studie vært i tv-udsendelsen “Det mangler bare” og stemmen i telefonen tilhørte Margit Ambeck, som ringede et svar ind og benyttede lejligheden til at reklamere lidt for TENENs forklædeprojekt den 1. februar 2000.

Invitation:

Skovtur til Greve Museums nye udstillinger af hedebosyninger søndag d. 18. juni kl. 11

I begyndelsen af maj åbner Greve Museum to nye broderiudstillinger, der begge står til 1.10.2000: *Tulipanen i hedebosyningen* samt *Kraver i udklipshedebo*.

Jytte Harboesgaard, der er ansat på museet og står for udstillingen af kraver, giver en sær-omvisning på begge udstillinger for TENENs medlemmer kl. 11. Derefter serverer museets café en let frokost inkl. en kop kaffe eller the. Drikkevarer vil i øvrigt kunne købes i caféen til rimelige priser.

Der er lejlighed til at besøge resten af museet på egen hånd. Pris for hele arrangementet incl. frokost er 65 kr., som indbetales til Anni Mejdahl – giro 143-0130 – senest 6. 6. 2000. Kontaktperson: Lone de Hemmer Egeberg, tlf. 45 81 15 97.

Haandarbejdets Fremme har udskrevet:

BRODERIKONKURRENCE

Siden midten af 1800-tallet har den håndbroderede sofapude været utrolig populær. Den kunne være broderet i fladsyning eller med applikation, men den foretrukne broderiform har været korssting syet på stramaj eller hørlærred.

I Haandarbejdets Fremme er der altid blevet produceret mønstre til puder, og spørgsmålet er nu, hvordan skal PUDEN ÅR 2000 se ud? Der er udsat præmier på 5000

kr., 2000 kr. samt 1000 kr. og vinderpuderne samt et udvalg af de indsendte puder vil blive udstillet på Foreningens broderiudstilling på Københavns Rådhus i perioden 31. 7. – 12. 8. 2000. Konkurrencebetingelserne kan rekvireres hos foreningens formanden Lis Borup, Lygten 3 A, 1.th, 2400 København NV. Tlf. 35 85 66 15.

Sidste frist for indlevering er 1. juni 2000 kl.12.

Anmeldelse af video

Brita Skre: *Veving på oppstadgogn i Sør-Noreg. Tradisjonsberaren Berta Liarbø*. Spilletid: 30 minutter. Må fremvises offentligt og benyttes til undervisning. Den indtalte kommentar er vedlagt i dansk oversættelse.

Videoen forhandles af Skalk, Jelshøjvænget 29, 8270 Højbjerg tlf. 86 27 37 11. Pris: 395 kr.

Denne norske video fortæller mindst to historier. Den ene historie er teknisk, og det er den, som væveren (anmelderen) først får øje på. Vi følger Berta Liarbøs arbejde med at sætte væv op og efterfølgende væve et traditionelt åklæde (sengetæppe). Alle arbejdsgange er nøje registreret, så man får hjælp til selv at sætte en opstadvæv op. Og man får eksempelvis svar på spørgsmålet: hvordan bruges et vævesværd korrekt? Dette er nemlig ikke en selvfølge for nutidsvævere.

Jeg så videoen sammen med en veninde, der også er uddannet væver, og vi blev hurtigt enige om, at den kunne bruges til væveundervisning, men det trykte medie – bogen – ville vi altså også bruge sammen med videoen. Velegnet litteratur kunne være Karen-Hanne Stærmose Nielsen: *Kirkens væv. Opstadvævens historie og nutidige brug* (anmeldt i TENEN, 10. årgang nr. 2) og Maria Brekke Koppen: *Innføring i billedvev*. I sidstnævnte titel behandles åklædevævningens teknik indgående.

Den anden historie – den kulturhistoriske – er bestemt ikke mindre væsentlig, for Berta Liarbø væver på et redskab, der har gamle aner. Kendt i Lilleasien for 8–9000 år siden – i Norge er de ældste spor af opstadvæven dog “kun” 3500 år gamle.

Berta Liarbø er den sidste i en ubrudt række af kvinder, der har anvendt dette redskab. Hun væver på oldemoderens væv fra 1840-erne – lærte som ung kunsten af moderen og bedstemoderen. Da videoen blev optaget i 1997, kunne Berta Liarbø se tilbage på ikke mindre end 185 åklæder, og hun har set det som sin opgave at holde denne vævetradition vedlige. Det er med andre ord hendes fortjeneste, at vævning på opstadvæv har overlevet i Sydnorge helt til dette årtusindskifte.

Set med danske øjne fortæller videoen også en tredje historie. Berta Liarbø benævnes traditionsbærer – og mig bekendt eksisterer dette begreb ikke på dansk. Men det kunne være interessant at tage op til diskussion i en undervisningssituation: Hvorfor forholder danskere og nordmænd sig så forskelligt til traditioner, og hvad mener de unge tekstilstuderende på uddannelsesinstitutionerne de skal bære med ind i det nye årtusind? Set med disse øjne får videoen en aktualitet, som producenten næppe har haft i tankerne!

Susanne Nielsen

Bog anmeldelse:

Rosenborgtapeterne: Christian V's sejr i skånske krig 1675–79. Katia Johansen & Peter Kristiansen. Rosenborg 1999. 36 sider, illustreret. ISBN 87-89542-46-0. Pris 50 kr.

TENENs læsere vil huske Christian V's gobelinserie fra Karen Finchs artikel om tekstilkonservering (8. årg. nr. 4 af bladet) og vort besøg på Rosenborgs værksteder.

Christian V bestilte i 1684 de 12 tapeter til minde om krigens sejr hos den flamske tapetmager Bernt van der Eichen, som hvervede svende i Brabant og derefter etablerede værksted i København. I 1693 var opgaven fuldført, og serien blev ophængt i Riddersalen på Rosenborg. Gennem 225 år hang de her udsat for lys og støv, indtil man i 1917 tog dem ned for restaurering og senere ophængning af 9 tæpper på det nyopførte Christiansborg. Arbejdet blev gennem 45 år forestået af Elisabeth Schmedes, der for sin indsats modtog Dannebrogordenen og i øvrigt er biograferet til Dansk Kvindebiografisk Leksikon (planlagt udg. 2000–2001).

Som bekendt er gobelinerne nu kommet tilbage til deres oprindelige plads – dog uden hverken vask eller gennemgribende konservering – og museet har i den anledning udgivet et smukt illustreret hefte i stort format. Historien om krigen og de mange sejrige slag fortælles og forklares fint ud fra tæpperne detaljer. Nederlagene kan man til gengæld se i Stockholm, eftersom den svenske konge også lod væve en serie med sine sej-

re. Danskernes sejr var dog flest, men resultatet blev jo alligevel at Skåne, Halland og Blekinge var tabt for bestandig.

Denne gobelinserie er den eneste af de danske kongers store serier fra 1500 og 1600-årene, der er bevaret komplet, og her kan vi da endnu glæde os over mange spektakulære bedrifter til lands og til vands. Og ønsket om at gense tæpperne på rette plads trænger sig på, især nu da nænsom elektrisk belysning gør det muligt at se detaljer. Det kunne være en anledning til at diskutere forskellige restaurerings- / konserveringsmetoder og ligeledes at sammenligne med de gobelinserier vi tidligere har set. TENENs bestyrelse har derfor planer om at arrangere et besøg med en af de konservatorer, der har arbejdet med tæpperne i de seneste år.

Lone de Hemmer Egeberg

Bog og CD-rom: HØR her HØR her

I forbindelse med besøget på Krengerup har Vibeke Ervø gjort opmærksom på en ny bog samt en CD-rom om hør:

Linens on net. The common roots of the European linen patterns – Finland, Italy, Slovenia, Sweden. Paolo Moro/Giorgio Ferigo, The Carnic Museum for Popular Art and Tradition, Tolmezzo/Italy 1999; 278 sider, pris 25 Euro. Order address: Textil-Forum-Service. P.O. Box 5944, D-30059 Hannover.

<http://www.ETN-net.org/TFS/>

Bogen er resultat af et EU projekt (med bidrag på de fire sprog samt engelske summaries) og diskuterer bl.a. hør til husflid, dyrkning, teknologi, kunsthistorie samt analyserer to vævebøger fra 1767 og 1800. The European Textile Network (ETN) har bidraget med en

oversigt over samlinger i Europa samt en lille bibliografi.

Meget spændende lyder sammenlignende analyser af tidlige hør mønstre fra Sverige, Frankrig og området omkring Rhinen og Maas – udført på computer. Disse undersøgelser udbygges og udveksles i fremtiden via Internettet. Project manager er: Anni Suni, Wetterhoff School of Design, P.O. Box 190, FIN-13101 Hämeenlinna.

LINFO Learn – The interactive doorway to linen knowledge er en CD-rom til undervisningsbrug og fås på engelsk, fransk og tysk. Den forklarer alt om hør fra plante til færdigt tøj. Pris 95 Euro (single user license). Bestilles hos: a.i.m. GmbH, Schügrafstr. 9, D-81245 München.

Lone de Hemmer Egeberg

www.linfo-online.net

Sommerkursus på Folkeuniversitetet i København:

Dragt, møbler og rum – mode og håndværk fra ca. 1500. Hold 754: 1 uges kursus, 26/6 – 30/6 Købmagergade 50, auditorium 227. Pris 435 kr. med 65-rabat 350 kr. Ved Hanne Frøsig Dalgaard.

Tøjet og møblerne i rummet er rammen om menneskers færden. Formen bliver til i dialog mellem kunstnerne på den ene side og forbrugerne og producenterne på den anden side. Men der er ikke blot tale om form i snæver forstand; detaljerne i materialer, farver og anden udsmykning rummer symboler for stand og værdighed.

I kurset følges udviklingen fra enevældens hofmode videre til tiden efter 1850, da Worth i Paris ved opvisninger med levende mannequiner skabte grundlaget for haute couture i den kommercielle modeverden. For møblerne og rummets indretning har de store udstillinger haft tilsvarende virkning.

Besøg på museer og udstillinger indgår i kurset. Entréudgifterne afholdes af deltagerne.

Tilmelding ved personlig henvendelse til Folkeuniversitetets kontor, Købmagergade 52, 1150 K, eller pr. giro 7 00 42 65 til kontoret, oplys holdnummer, navn, adresse og privat telefonnummer. Folkeuniversitetet telefon 33144827, åbent 9–16, fredag 9–15.

ARRANGEMENTS- OG UDS STILLINGSKALENDER

TENEN indbyder til: Skovtur til Greve Museum 18. 6. 2000 kl. 11 – se indbydelsen andetsteds i bladet. Kontaktperson er Lone de Hemmer Egeberg, tlf. 45 81 15 97. Prisen er 65 kr. incl. let frokost. Beløbet indbetales på TENENs giro 143-0130 senest den 6. 6. 2000.

Generalforsamling 2001: er planlagt til den 24. marts. Stedet er ikke kendt endnu.

Sallingsund og Omegns Museum:

Kniplinger fra Tønder til Japan. Tønderkniplinger – Tjekkiske kniplinger. 19. 5. – 27. 8. 2000

Adr.: Durupvej 9, Glyngøre, 7870 Roslev.

Kulturcentret Tuskær:

Den indiske sari. Udstilling skabt af Grethe Sørensen. Til 19. 5. 2000.

Indian summer. Keramikker Lone-Lotte Jans, væver Jette Kaj og tekstilkunstner Birgit Birkkjær. 2. 7. – 27. 8. 2000.

Adr.: Tuskærvej 9, Fjaltring, 7620 Lemvig

Kulturhistorisk Museum i Randers:

Alle tiders gevandter. Udviklingen i dragt og mode gennem de sidste 300 år. 13. 5. – 24. 9. 2000.

Adr.: Stemannsgade 2, 8900 Randers.

Textilforum:

Almue rapsodi – Kamma Gudmand-Høyers dukker og museets egen samling af olmerdug og bolstre. Til 31. 8. 2000.

Adr.: Vestergade 22, 7400 Herning.

Industrimuseet i Horsens:

Fantasi-Forandring. Beklædningsformer i plast, gummi, vinyl og metal.
Til 21. 5. 2000.

Tiden i fåreklæder. Om uld i tekstiler og klædedragt gennem tiden.
Til 30. 7. 2000.

Adr.: Gasvej 17-19, 8700 Horsens.

Esbjerg Museum:

Gamle dragtdele fra Ribe Amt. Primært IKKE Fanø. 1. 6. til 3. 10. 2000.

Adr.: Nørregade 25, 6700 Esbjerg.

Galleri Pagter:

Møbeldesign og tekstilkunst. Johannes Foersom og Peter Hiort-Lorenzen udstiller møbler og trykte tekstiler v. Hans Chr. Rasmussen. 24. 3. til 27. 5. 2000.

Adr.: Adelgade 3, 6000 Kolding.

Museet Holmen i Løgumkloster:

Kunstneren Svend Boe Haugaard udstiller sin *bispekåbe fra Ribe Domkirke* samt forarbejder og skitser. Desuden bemalede fotos og malerier fra rejse til Irland. Til 21. 5. 2000.

Adr.: Østergade 13, 6240 Løgumkloster.

Tønder Museum:

Fire udstillinger om kniplinger, broderier, tekstiler. Til 31. 12. 2000

Adr.: Drøhses Hus, 6270 Tønder.

Bibliotekssalen på Klosterbakken i Odense:

Fyns Vævekreds. 19. 5. – 28. 5. 2000.

Adr.: Klosterbakken 2, 5000 Odense C.

Hørvævmuseet på Krengerup:

Vask og strykning. Årets temaudstilling. 6. 5. – 1. 10. 2000.

Café udstilling 6. 5. – 18. 6. 2000: Væver Grethe Nielsen, Kr. Søby og keramikker Birthe Knudsen, Odense.

Adr.: Nårupvej 30, 5620 Glamsbjerg.

Køge Skitsesamling:

www.gobelin.dk. Et projekt i skolen om Dronningens gobeliner.

Til 5. 6. 2000

Adr.: Nørregade 29, 4600 Køge.

Greve Museum:

Tulipanen i hedebo syningen. 4. 5. – 1. 10. 2000.

Kraver i udklipshedebo. 4. 5. – 1. 10. 2000.

18. juni kl. 11 *omvisning* ved Jytte Harboesgaard for TENENs medlemmer – se indbydelsen andetsteds i bladet.

Adr.: Bækgårdsvej 9, 2670 Greve.

Øksnehallen i København:

CPH Furniture. Udvalgte firmaer viser det bedste indenfor møbler, belysning og boligtekstiler. 24. 5. – 28. 5. 2000.

Adr.: Halmtorvet 11, 1700 København V.

Københavns Rådhus:

Haandarbejdets Fremme udstiller broderier. Bl.a. 100 broderier af Gerda Bengtsson, broderier designet af Dronning Margrethe samt vinderpuderne fra konkurrencen *Puden år 2000*. 31. 7. – 12. 8. 2000.

Adr.: 1599 København V.

Kunstindustrimuseet:

Corny – Pernille Holm udstiller tekstil i Stensalen. Til 21. 5. 2000.

Adr.: Bredgade 68, 1260 København K.

Christiansborg Slot: De kgl. Repræsentationslokaler.

Præsentation af prof. Bjørn Nørgaards *gobelin*. Til 4. 6. 2000.

Adr.: 1218 København K.

Teatermuseet:

Scenografen Camilla Bjørnvad udstiller *dekorationstegninger og kostumer*. Til 4. 6. 2000.

Adr.: Christiansborg Ridebane 18, 1218 København K.

Gl. Holtegaard:

Fokus på færøsk kunst: Maleri, skulptur, tekstil- og glaskunst af 12 færøske kunstnere. 2. 5. – 23. 6. 2000.

Adr.: Attemosevej 170, 2840 Holte.

Nivå Bibliotek:

25 år med stoftryk. Arbejder af Eva Castberg. Til 20. 5. 2000.

Adr.: Nivå Center, 2990 Nivå.

Flynderupgårdmuseet:

Århundredets fester. Udstilling om festtøj og andet der hører festlige stunder til. Til 30. 12. 2000.

Det er så yndigt – Særudstilling om brudekjoler og bryllupsskikke.

Til 3. 9. 2000.

Adr.: Agnetevej 9 A, 3060 Espergærde.

Frederiksborg Slot:

Gobelinerne i Riddersalen på Frederiksborg. Om gobelinernes tilblivelse 1900–1928. Til 31. 7. 2000.

28. maj kl. 13:30: Omvisning ved Mette Skougaard.

Adr.: 3400 Hillerød.

Ågalleriet i Frederiksværk:

Tørklæder, sjaler og stolaer. Frederiksværk Vævekreds 15 års jubilæumsudstilling. 7. 5. – 21. 5. 2000

Adr.: Hans Futtrups Sti 3, 3300 Frederiksværk.

TENEN vil gerne bringe fyldestgørende oversigter over udstillinger af interesse for vore læsere. Det er ofte svært at få oplysningerne fra museer og udstillingssteder i tilstrækkelig god tid, og vi opfordrer derfor alle til at bidrage med informationer om kommende arrangementer til bladets redaktion. Deadline for korte meddelelser er ca. to uger før bladet udkommer.

Telefonliste for TENENs bestyrelse mv.

<i>navn</i>	<i>adresse</i>	<i>telefon / ePost</i>	<i>hverv</i>
Susanne Nielsen	Sasserød 16 5462 Morud	64 83 11 26	formand
Annet Laursen Skjelsager	Dorthesvej 2 3520 Farum	44 95 05 55 <i>silke-annet@detail.dk</i>	næstfor- mand
Anni Mejdahl	Nibsbjergvej 10 7500 Holstebro	97 42 37 86	kasserer
Lis Slottved	Hjarupvej 10 6200 Aabenraa	74 63 03 50	sekretær
Hanne Frøsig Dal- gaard	Bredebovej 33, 6.tv 2800 Lyngby	45 88 32 67 <i>hfd@vip.cybercity.dk</i>	redaktion
Lone de Hemmer Egeberg	Gærdet 12 3460 Birkerød	45 81 15 97	redaktion
Vibeke Lilbæk	Kollerødvej 39 3450 Allerød	48 17 16 47 <i>vofl@get2net.dk</i>	redaktion
Jytte Harboesgaard	Frederiksberg Allé 78 1820 Frederiksberg C	33 21 14 81	suppleant
Margit Ambeck	Lyshøjgårdsvej 87, 1.th 2500 Valby	36 30 61 50	suppleant
Lucie Borgsmidt- Hansen	Broholms Allé 28 2920 Charlottenlund	39 64 31 85	revisor
Frits Lilbæk	Kollerødvej 39 3450 Allerød	48 17 16 47 <i>vofl@get2net.dk</i>	redaktion

... *HUSK AT* ...

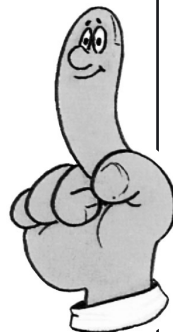
... *BETALE KONTINGENT SENEST 15. JUNI 2000!*

Sammen med dette nummer udsendes
girokort til brug ved betaling
af medlemskontingent for 2000 / 2001.

Prisen er 175 kr.

Prøv også at hverve nye medlemmer.

Hvervebrochure kan bestilles hos kassereren.

Blækspruttekjolen

– en haute couture kreation af mode-skaberen Erik Mortensen er blevet overført til bronze af billedhuggeren Jens Galschiøt og danner et fornemt vartegn

for Beklædningsfagskolen i Odense, ved indgangen på Brummers Plads.

Jens Galschiøt har skabt andre lignende værker, bla. Ringbærerens jakke, en gave til Dronning Margrethe fra Beklædningsindustrien i 1990 og opstillet i Marselisborg Slotspark. Kunstneren er desuden kendt for sine kunsthappenings, der har markeret sig verden over som led i bevægelsen Art In Defence of Human rights.

Samarbejdet mellem de to kunstnere blev taget op i 1990, men har været ramt af en række forhindringer, som syntes at skulle gøre det umuligt at gennemføre. Imidlertid har rektor Karen Maigaard formået at få projektet genoptaget i sidste fase, så Erik Mortensen kort før sin død i 1998 nåede at pege på Blækspruttekjolen som sin foretrukne model til formålet. Opgaven har omfattet en genskabelse af kjolen med sit blå mønster skabt af tusindvis af pailletter og barokperler på hvid baggrund. Det har været en krævende og inspirerende opgave for designer Elise Steffensen sammen med de studerende at skaffe det praktiske grundlag for billedhuggerens arbejde. Dertil kom finansieringen, som blev løst med fondsmidler ved en ihærdig indsats fra Merete Aarup, skolens formand.

Skulpturen har trods sit nu så bastante materiale en lethed ganske som den originale kjole og vil være en stadig inspiration for skolens studerende, der har som mål at uddanne håndarbejds lærere med vægten på moderne design og animation.

Se tidskriftet *Manuelle Fag* 3/99 og internettet: <http://www.aidoh.dk>

Hanne Frøsig Dalgaard